

Inleiding

Bij publicatie van dit boek was ik aan mijn negende internationale opdracht als *senior manager* voor een grote Europese bank en in mijn zevende land. Het begon allemaal in 1989, toen we ons thuisland België verlieten en verhuisden naar Londen, Engeland. Daarna volgden Seoel, Zuid-Korea; Jakarta, Indonesië; Shanghai, China; opnieuw Zuid-Korea; een korte terugkeer naar België; en dan verder naar Kyiv, Oekraïne; Ulaanbaatar, Mongolië; en, meest recent, in 2021, naar Colombo, Sri Lanka.

Dit is het tweede boek in de serie *Life is Good, Potentially*. Mijn eerste boek, dat in 2021 verscheen, is volledig gewijd aan Mongolië. Mijn volgende boek zal volledig gewijd zijn aan Sri Lanka. Mijn boeken beschrijven mijn persoonlijke en professionele ervaring van wonen en werken in alle bovenstaande landen. De titel van de serie is een verwijzing naar hoe landen hun economisch potentieel en sociale inclusiviteit realiseren, of vaak juist niet. Hoe ze kunnen stoppen met vooruitgaan, falen, de toegang tot financiële markten verliezen, revoluties veroorzaken of voorkomen. Ik schrijf ook over het begin van mijn internationale carrière, hoe ik me ontwikkelde tot een expert in crisisl landen in plaats van product- of sectorspecialist, en wat de uitdagingen zijn voor een internationaal gezin dat altijd onderweg is.

Sommige landen waar we woonden gingen door een lange periode van financiële, economische en politieke nood en hadden steun nodig van het Internationaal Monetair Fonds (verder: IMF). Crisis leek me te volgen, zo erg zelfs dat mijn collega's tijdens de borrel grapjes maakten: "Waarom

EXPAT

verhuis je niet naar Rusland – daar hebben ze een revolutie nodig, of zelfs Japan?”, gevolgd door een lange lijst van andere landen. In juni 2018 schreef onze regionale economist voor Azië me: “Ik hoop dat je volgende post niet China is – dat zou een complete *meltdown* zijn.”

Ik begin in Antwerpen, België, waar ik opgroeide, studeerde en mijn loopbaan startte.

1 | België en Londen

“Een zeug kan vijf tot vijftwintig biggen werpen in één worp, en met wat geluk en doorzettingsvermogen van de beer kan ze dat twee of zelfs drie keer per jaar doen”,
verklaarde mijn baas, zelf geen varkensboer.

Mijn eerste baan

Mijn professionele reis begon in 1983 in Antwerpen, België. Ik woonde met mijn ouders en vijf broers en zussen in een relatief klein huis waar we waren opgegroeid. Ik zie onze telefoon nog voor me, precies in het midden van de woonkamer. Dit was de enige telefoon in het huis en het enige middel om te communiceren met potentiële vriendinnen of mogelijke werkgevers. Het was allebei lastig: “Ik heb er alles voor over om morgen naar jou te komen, op de fiets, als het niet regent”. “Ik zou heel graag bij uw bank komen werken, maar ik kan morgen niet.” Dat soort dingen. Telefoongesprekken vonden plaats binnen gehoorsafstand van al mijn broers en zussen: hartverscheurend voor de luisteraars en tenenkrommend voor degene die het gesprek voerde of ontving.

Ik had altijd al oppas- en zomerbaantjes gedaan om treinreizen door Europa te kunnen betalen, meestal naar Griekenland via toenmalig Joegoslavië of Italië. Samen met mijn oudste broer Mark runden we al een paar jaar een dj-service voor plaatselijke bruiloften, verjaardagsfeestjes en volksdansfestivals. Het meeste geld dat we daarmee verdienden werd geïnvesteerd in platen en geluids- en lichtapparatuur. We rekenden slechts 30 euro per optreden en waren vaak pas om vijf uur 's ochtends thuis. Ik was ook voorzitter van de studentenvereniging rechten Sofia aan de Universiteit Antwerpen van 1979 tot 1980, organiseerde een 24-uurs estafette marathon tussen studenten in de rechten en geneeskunde in 1982 en 1983 en was ook nog voorzitter van de studentenvereniging in diezelfde jaren. Dankzij deze betrokkenheid en activiteiten op de universiteit en ook de contacten met het bedrijfsleven die ik daardoor had ontwikkeld, hadden drie banken me een paar maanden voor mijn afstuderen een baan aangeboden. Achteraf gezien was dit redelijk uitzonderlijk, want de economisch-financiële toestand in ons land was toen echt belabberd

en het was niet makkelijk om jobaanbiedingen te krijgen, zeker niet van een bank.

Van de drie banken die me een aanbod deden, was Frans, hoofd van de Antwerpse vestiging van zijn bank, de enige die me thuis belde op deze unieke telefoon midden in onze woonkamer, toen ik probeerde te beslissen voor welk bedrijf ik zou gaan werken nadat ik mijn rechtenstudie had afgerond. Tijdens de formele sollicitatieprocedure had hij gevraagd wat de studenten van de Universiteit Antwerpen op dat moment bezighield. Ik zei, half serieus: “De meesten proberen een vriendin of vriendje te vinden”, en ik denk dat hij mijn antwoord leuk vond, hoewel het niet erg professioneel was. Dit was toen jongens nog min of meer exclusief op zoek waren naar meisjes, en andersom, of in de kast bleven.

De persoonlijke benadering van Frans overtuigde mij. Ik begon in augustus 1983 bij zijn bank te werken, net 22 jaar jong, en ben er meer dan 40 jaar gebleven. Ik was ernstig op zoek naar een baan omdat mijn financiële middelen bijna nihil waren en ik echt wilde verhuizen, mijn vleugels uitslaan en onafhankelijk worden. Ik had altijd gehoopt dat Frans op een dag mijn boeken zou kunnen lezen, omdat hij aan het begin van mijn carrière stond. Helaas is hij overleden voordat ik publiceerde. Hij zou zich behoorlijk geëmotioneerd hebben gevoeld in het besef hoe ingrijpend zijn telefoontje in juni 1983 was geweest.

Het was allemaal heel nieuw. Ik was opgegroeid in een vrij eenvoudige omgeving en wist niet veel over bankieren en zakendoen. Het was een steile leercurve. Ik maakte deel uit van een tweejarig trainingsprogramma voor pas afgestudeerden. We waren met een dertigtal jongeren die net van de universiteit kwamen, een klaslokaalstijlopleiding kregen en dan enkele keren voor drie of zes maanden naar de regionale operationele of commerciële afdelingen van de bank werden gestuurd. We deden erg ons best om te doen alsof we het leuk vonden, maar in feite wilden we alleen maar aan het eind van de maand ons salaris van 800 euro krijgen. Met mijn tweede salaris verliet ik het ouderlijk huis en ging in een kleine studio wonen in het centrum van Antwerpen. De verhuis was eenvoudig:

twee of drie dozen met boeken, wat kleren in een koffer en een grote muziekcollectie, toen waren dat vinylplaten. Mijn toekomstige vrouw Brigitte was een jaar of zo eerder in mijn leven gekomen. Ze zou een integraal onderdeel worden van onze wereldreis. Vanuit relatieperspectief werd ik een vrij normaal en traditioneel persoon. Vanuit de meeste andere perspectieven ook.

Hoe dan ook, als onderdeel van de opleiding en tegen het einde van de periode van twee jaar, werd ik door de bank aangesteld om te werken in een filiaal in de haven van Antwerpen. Ons kantoor was naast enkele van de grootste scheepvaart-, stuwadoors- en logistieke bedrijven van Antwerpen. We deden serieuze zaken, zoals de financiering van de aankoop van een vloot vrachtwagens voor een Nederlands bedrijf en de voorraad kalium en sulfaten van een Zwitsers bedrijf. Ik leerde veel van René, de manager van het kantoor, die hard werkte en een goed gevoel had voor het genereren van business. Hij was mijn eerste mentor in het bankwezen. Door deze baan in het havenkantoor kon ik gepromoveerd worden tot wat we toen nog relatiebeheerder voor kleine en middelgrote ondernemingen (verder: КМО) in het regionale hoofdkantoor noemden. Ik werd verantwoordelijk voor een subregio, die Kempen heette, ten noorden van Antwerpen, toevallig ook de regio waar Frans vandaan kwam, en daardoor kende hij al onze klanten en de familiale eigenaars daar vrij goed. Dat betekende dat ik niet veel ruimte had om onzin uit te kramen.

De meeste ochtenden bracht ik door in mijn chique privékantoor, gevolgd door bezoeken aan klanten in de middag, meestal een rit van 40 tot 50 kilometer ten noordoosten van Antwerpen. Dit was de tijd in België vóór de verspreiding van bedrijfsauto's, dus ik reed in mijn eigen auto en mocht een klein bedrag in rekening brengen voor benzine en afschrijving – nooit genoeg, natuurlijk. Ik bezocht twee of drie bedrijven per dag en probeerde een praatje te maken over hun financiële situatie en behoeften. Ik had een divers en bizar scala aan lokale bedrijven in mijn portefeuille. Er waren een paar drukkerijen in het provinciestadje Turnhout, drie of vier varkensstallen en twee of drie slachthuizen voor koeien in het nog

kleinere Geel. Ik werkte zelfs af en toe samen met een projectontwikkelaar; een sector die mij totaal onbekend was. Dan was er een kleine begrafenisondernemer in Arendonk, een landelijk dorp ten noorden van Turnhout. Zijn zaak liep goed, zei hij, en er was ‘leven in de dood’, maar deze droge humor maakte geen grote indruk, toen ik deze zin herhaalde in een vergadering van het kredietcomité van de bank. Mijn voorstel om hem een lening te verstrekken werd levendig afgewezen. “Over mijn lijk”, zei Frans, niet zo grappig en waarschijnlijk niet eens met een bewuste woordspeling. Tijdens de presentatie van een kredietvoorstel voor een varkensbedrijf een paar weken later, beweerde een van de leden van het kredietcomité stellig dat een varkensbedrijf veel lastiger is dan een koeienbedrijf, omdat een zeug vijf tot vijftientig biggen in één worp kan werpen, en met een beetje geluk en doorzettingsvermogen van de beer kan ze dat twee of zelfs drie keer per jaar doen. Al deze voortplanting betekent dat het totale aantal varkens, en dus hun financiële waarde, enorm kan variëren. Elke onverwachte grote toename van het aantal varkens in een stal verhoogt ook het risico op ziektes, veel meer dan in een stabielere stal met koeien en kalveren. “Zelfs tweelingen zijn ongebruikelijk bij runderen,” voegde hij eraan toe, “laat staan meerlingen.”

Een tiental jaar later introduceerden de meeste banken ter wereld het concept van sectorexpertise. Dat zou mijn wereld niet worden. Ik zou me ontwikkelen tot een landenspecialist. Dat proces was waarschijnlijk begonnen toen ik een tiener was. Voor het eindexamen van de middelbare school had ik een essay geschreven over de impact van het revolutionaire jaar 1968 op de Vlaamse poëzie. Oké, het was niet erg diepgravend, maar ik vond het geweldig en het voldeed ruimschoots aan de vereisten voor mijn afstuderen. Een klasgenoot had zeven minuten gesproken over David Bowie, waar hij eigenlijk niets van wist. We vonden dat wel leuk, maar eigenlijk betekende het niet veel. Ik was ook hoofdredacteur geweest van ons schoolblad, dat heel slim Scriptor heette, wat uit het Latijn vertaald ‘schrijver’ betekent – een naam die mijn vrienden en ik erg leuk vonden, omdat we veel tijd besteedden aan het studeren van Latijn en het schrijven van dingen die niet noodzakelijk publiceerbaar waren, maar die we soms toch publiceerden. Ik had dit platform uitgebreid gebruikt om

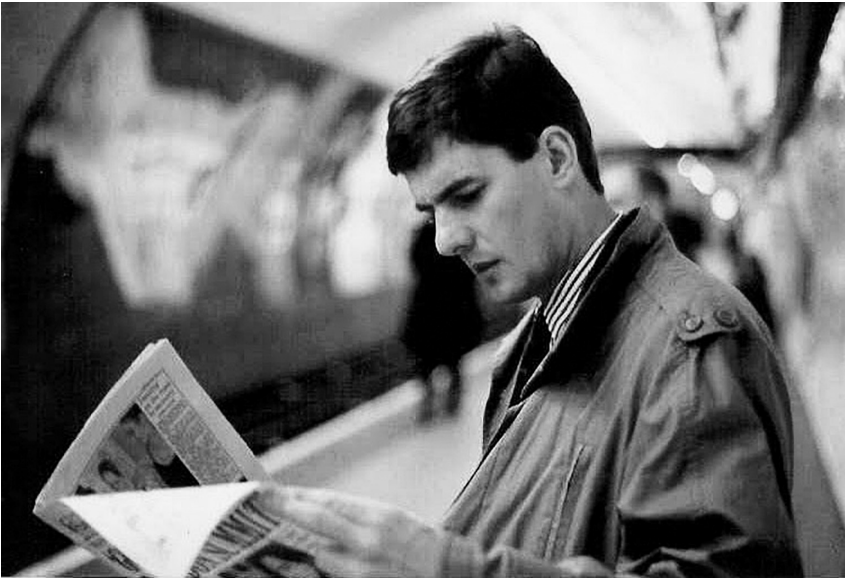
mijn eigen artikelen te publiceren over schoolhervorming, Elvis Costello, parodieën over onze leraren en, moet ik er nog aan toevoegen, enkele gedichten over mijn liefdesleven en de vaak korte duur daarvan. Tijdens een wedstrijd in spreken voor publiek op school toen ik vijftien was, won ik het boek *Waterschapsheувel* van Richard Adams, een roman uit 1972 over schattige konijntjes die kunnen praten en van elkaar houden, en die op de meest dramatische en melancholische manier sterven. Ik vond dit prachtig en kocht het volgende boek van de auteur, *Shardik*, dat in 1974 verscheen, over mensen in het fictieve rijk Beknal die een beer aanbaden en hem als hun goddelijke leider beschouwden, een tragische voorbode van de politieke gebeurtenissen die ik later zou meemaken. Ik zou politieke leiders gaan zien als *Shardiks* en onschuldige, misbruikte mensen als de konijnen in *Waterschapsheувel*.

Toen ik zestien was, zag ik de wereld en mijn plaats daarin niet als *sweet 16*. We wilden de wereld veranderen en achteraf gezien hadden we dat waarschijnlijk ook moeten doen. We waren boos op Nixon en de Sjah van Iran, aanbaden op onlogische wijze Farah Diba, waren tegen James Bond-films, koesterden Steve Harley, hielden stiekem van de ABBA-meisjes, hadden er geen idee van dat hun Engelse accent vreselijk Scandinavisch was, en lachten met wijlen Joe Dassin (dat laatste kan niet meer, want mijn vrouw is nog steeds een grote fan van hem). We waren wat gealarmeerd door *The Limits to Growth* van de Club van Rome uit 1972, en onze stressniveaus zouden alleen maar toenemen in de aanloop naar de verkiezing van Ronald Reagan tot president van de Verenigde Staten van Amerika in 1980. Ik was toen twintig jaar oud en vond dit het vreselijkste wat de mensheid kon overkomen. Vandaag weten we beter, het kan nog veel erger. Op de universiteit volgde ik de buitengewone maatschappelijke veranderingen op de voet en verdiepte mij in filosofische boeken, zoals *Utopia* van Thomas More, *Deschooling Society* van Ivan Illich en *One-Dimensional Man* van Herbert Marcuse. Ik heb nog steeds grote moeite om te converseren met mensen die eendimensionaal zijn, en zo zijn er helaas veel.

EXPAT

Lezers die het einde van mijn boek halen zullen zien dat deze filosofische theorieën mijn ervaring en kijk op de vele samenlevingen en landen waarin ik woonde en werkte bleven beïnvloeden. De eerste voorzichtige stappen in dit proces om een landenspecialist te worden werden gezet in Londen, in het Verenigd Koninkrijk, dat deel uitmaakt van het Gemenebest, de *Commonwealth*, waar landen heel weinig gemeenschappelijk hebben en niet per se veel rijkdom. “In het Britse Rijk gaat de zon nooit onder, want zelfs God vertrouwt de Britten niet in het donker.” Hahaha. Dat was een Indische aspirant-minister die een toespraak gaf op een conferentie in Jalta in 2012. Ik had die grap opgeschreven, niet wetende dat ik dit ooit in een boek zou gebruiken en me niet realiserend dat het een veelgebruikte grap is.

Laat me je nu vertellen over onze verhuizing van Antwerpen naar Londen.

■ *De auteur op het metrostation Hampstead, 1991* © Brigitte Hannes.

Ik denk dat ik het op de leeftijd van nauwelijks 30 redelijk goed deed als zakenbankier in de *City of London*. Ik had regelmatig vergaderingen, lunches en diners met enkele van de grootste bedrijven in het Verenigd Koninkrijk, zoals Hanson, Ladbroke's en Glynwed. Ik belde ze gewoon op, maakte een afspraak, reed erheen, nam de trein of de metro. Ik weet niet meer precies wat ik hun vertelde, maar op de een of andere manier, in de context van die tijd, moet het gewerkt hebben, want we deden het vrij goed en bouwden bruggen tussen Londen en België. Ik kreeg een hechte band met een aantal penningmeesters en financieel directeurs; ze steunden de samenwerking met onze bank en nodigden me uit voor bedrijfsfeesten en recepties. Velen van hen stuurden afscheidsbriefjes om me te bedanken toen we Londen in 1993 verlieten. Ze noemden mijn verhuizing naar *Korea* een 'career move', 'carrière-stap', wat in het Londen-se City-lingo ongeveer hetzelfde klonk.

Jongeren gekleed in traditionele hanbok maken foto's in Gyeongbokgung, Seoel, 2004
© Brigitte Hannes.

stukje film kijken, om even alleen te zijn, maar ook, en dat is wel belangrijk, om een dutje van tien minuten te doen.

Mijn voorganger, de heer Yoon, een fatsoenlijke, traditionele Koreaanse man, had ervoor gezorgd dat zijn kantoor zich op de bovenste van onze twee verdiepingen bevond, met een aparte wachtruimte en kantoortje voor zijn persoonlijke assistente, een beetje zoals bij de tandarts. Je moest drie deuren openen en sluiten voordat je hem te zien kreeg. De assistente was getraind om niemand zonder afspraak dichtbij te laten komen en ervoor te zorgen dat de baas geen onaangekondigde bezoekers had. Het duurde even, maar na een paar maanden had ik het managementteam ervan overtuigd dat we gemakkelijk allemaal op één verdieping konden passen en dat de toegang tot mijn kantoor niet zo ingewikkeld moest zijn. We werkten samen met een lokaal interieurbedrijf en uiteindelijk